

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології та соціальної роботи
Кафедра загальної та практичної психології

Дипломна робота
(бакалавра)

з теми: **«СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ
МЕДІАКУЛЬТУРИ У ПІДЛІТКІВ З ІНТЕРНЕТ-ЗАХОПЛЕНІСТЮ»**

Виконала: студентка 4 курсу
Ps1-B20 групи
спеціальності 053 Психологія
(денна форма навчання)
Власій Божена Віталіївна

Науковий керівник:
Логвіна Оксана Анатоліївна,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри загальної
та практичної психології

Рецензент:
Дідик Наталія Михайлівна,
кандидат психологічних наук,
доцент, доцент кафедри
психології освіти

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ МЕДІАКУЛЬТУРИ У ПІДЛІТКІВ З ІНТЕРНЕТ-ЗАХОПЛЕНІСТЮ ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ МЕХАНІЗМІВ ЇІ ФОРМУВАННЯ.....	6
1.1. Сучасні наукові погляди на дослідження медіакультури.....	6
1.2. Підліткова інтернет-захопленість як соціально-психологічне феномен.....	17
1.3. Модель соціально-психологічних механізмів формування інтернет-медіакультури підлітка.....	24
Висновки до першого розділу.....	31
 РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО- ПСИХОЛОГІЧНИХ МЕХАНІЗМІВ ФОРМУВАННЯ МЕДІАКУЛЬТУРИ У ПІДЛІТКІВ З ІНТЕРНЕТ-ЗАХОПЛЕНІСТЮ.....	33
2.1. Методичне забезпечення дослідження соціально-психологічних механізмів формування медіакультури у підлітків з інтернет-захопленістю..	33
2.2. Аналіз результатів дослідження.....	38
2.3. Програма розвитку соціально-психологічних механізмів формування медіакультури	52
Висновки до другого розділу.....	59
 ВИСНОВКИ.....	61
 СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	63
 ДОДАТКИ.....	71

ВСТУП

Актуальність теми дослідження соціально-психологічних механізмів формування медіакультури в підлітків з інтернет-захопленістю зумовлена проблемою значного впливу інтернету на аудиторію його користувачів. Масовість використання інтернету змінила індивідуально-психологічний зміст проблеми комп'ютерної залежності на соціально-психологічний феномен інтернет-захопленості (Вознесенська, 2021).

Дослідження проблеми інтернет-залежності або комп'ютерної залежності набули великої популярності спочатку в США (І. Голдберг, М. Гріффітс, Д. Грінфілд, М. Орзак, Дж. Сулер, М. Шотон, К. Янг), а потім і в країнах Європи та України (А. Войськунський, Г. Грезійон, А. Жичкіна, О. Камінська, К. Керделлан, В. Лоскутова (Бурова), Н. Малєєва, Р. Пацлаф, В. Плохих, Т. Юр'єва). Із розширенням сфери користування інтернетом посилений інтерес почала викликати найбільш численна група користувачів мережею, яка перебуває на межі залежності і її відсутності та характеризується дослідниками як захоплена інтернетом (Стрільчук, 2018).

Дослідники проблем вітчизняної медіакультури та медіаграмотності (О. Баришполец, Г. Мироненко (Абаніна), Л. Найдьонова, О. Петрунко, Ю. Чаплінська, Н. Череповська) розглядали проблему виникнення медіазалежностей та інтернет-залежності зокрема як наслідок низького рівня медіакультури особистості (Череповська, 2017).

Високий рівень інтернет-захопленості та інтернет-залежності серед підлітків призводить до розвитку непродуктивних форм інтернет-медіакультури – культури масового копіювання, засвоєння інтернет-цінностей, домінування мережевої ідентичності над об'єктивною. З метою розвитку якісних форм взаємодії з інтернет-простором постала необхідність дослідити соціально-психологічні механізми, які безпосередньо задіяні у становленні медіакультури підлітка з інтернет-захопленістю та на базі отриманих емпіричних шляхом даних розробити ефективні способи цілеспрямованого формування медіакультури таких підлітків (Позняк, 2018).

Саме це зумовило вибір теми дослідження: «Соціально-психологічні механізми формування медіакультури у підлітків з інтернет-захопленістю».

Об'єкт дослідження – медіакультура підлітків з інтернет-захопленістю.

Предмет дослідження – соціально-психологічні механізми формування медіакультури у підлітків з інтернет-захопленістю.

Мета дослідження: визначити особливості прояву соціально-психологічних механізмів формування медіакультури у підлітків з інтернет-захопленістю.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретико-методологічний аналіз сучасних досліджень медіакультури, інтернет-залежності й інтернет-захопленості.

2. Емпірично вивчити особливості прояву соціально-психологічних механізмів формування медіакультури у підлітків з інтернет-захопленістю.

3. Розробити програму розвитку соціально-психологічних механізмів формування медіакультури.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та вирішення поставлених завдань використано: *загальнотеоретичні методи:* теоретико-методологічний аналіз наукових концепцій та поглядів з проблеми дослідження медіакультури та інтернет-простору; *емпіричні методи:* опитування, тест «Шкала інтернет-залежності С. Чена», опитувальник «Ставлення до інтернету» авторства Є. Щипіліної, «Опитувальник установок по відношенню до інтернету» (Online Cognition Scale, Devi R.A., Flett G.L., Besser A.), опитувальник «Дослідження соціально-психологічних механізмів формування медіакультури» (Стрільчук О.); *математично-статистичні методи.*

Експериментальна база дослідження. Загальна кількість складала 46 осіб. Загальний вік респондентів склав 12-15 років. Переважна більшість респондентів є активними користувачами інтернету Кам'янець-Подільських ліцеїв.

Теоретичне та практичне значення дослідження. Теоретичний та

емпіричний матеріал може буде корисним в подальшому вивченні особливостей культурної реалізації особистості в мережі із поглибленням уявлення про дію соціально-психологічних механізмів, які супроводжують таку реалізацію. Практичне значення дослідження полягає у можливості використання представленої у роботі програми розвитку медіакультури підлітків з інтернет-захопленістю в ліцях.

Апробація результатів дослідження. Основні результати роботи доповідалися на Міжнародній науково-практичній конференції «Технології психологічного впливу в сучасних умовах» (19-20 лютого 2024 р., м. Львів).

Публікації:

1. Власій Б.В. Соціально-психологічні механізми формування медіакультури у підлітків з інтернет-захопленістю. *Технології психологічного впливу в сучасних умовах: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції*, 19-20 лютого 2024 р., м. Львів, 2024. С. 25–28.

Структура і обсяг роботи. Дипломна робота складається із вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загального висновку, списку використаних джерел з 83 найменувань, 1 додатку. Основний зміст викладено на 70 сторінках комп'ютерного набору, містить 4 рисунка. Повний обсяг роботи – 76 сторінок.

ВИСНОВКИ

Результати, отримані в ході теоретико-емпіричного дослідження, дають можливість зробити наступні висновки.

1. Інтернет-медіакультура – це спосіб взаємодії з інтернет-середовищем через сприйняття, обробку та розповсюдження медіа повідомлень, що супроводжується засвоєнням цінностей та норм інтернет-простору. Виділено шість типів інтернет-медіакультури: пасивне споживання, активне (цілеспрямоване) споживання, пасивне творення (тиражування), активне творення, помірковане споживання та помірковане творення. Складовими процесу формування інтернет-медіакультури є сприйняття контенту; медіасоціалізація; передача повідомлення, які реалізуються в соціально-психологічній взаємодії з інтернет-простором.

Соціально-психологічні механізми формування медіакультури особистості супроводжують процес перетворення медіаконтенту в медіакультуру та регулюють якість такого перетворення. Формування інтернет-медіакультури може носити стихійний та цілеспрямований характер. Стихійне формування супроводжується дією непродуктивних механізмів – мимовільного сприймання, імпульсивністю, зараженням, навіюванням, наслідуванням, мережевою ідентифікацією; цілеспрямоване формування відбувається під дією продуктивних соціально-психологічних механізмів – рефлексивного, критичного сприймання, автономізацією та вольовим рівнем регуляції.

2. Встановлено, що у підлітків схильних до активного творення культура передачі повідомлень формується під дією таких соціально-психологічних механізмів як відтворення, соціальне підкріплення та віртуальна емпатія. З'ясовано, що для підлітків яким властиве активне (цілеспрямоване) споживання, пасивне творення (тиражування), активне творення характерний прояв дії механізму мережевої ідентифікації, яка зумовлює їх цілісний характер. У підлітків схильних до пасивного споживання дія вказаного

механізму не відстежується, тому він характеризується фрагментарністю.

Збільшення рівня інтернет-захопленості та інтернет-залежності супроводжується статистично значущим зростанням дії непродуктивних соціально-психологічних механізмів зараження, наслідування, імпульсивності, мережевої інтеріоризації, мережевої ідентифікації, мимовільного сприймання, що вказує на їх перевагу в процесі стихійного формування медіакультури. Значуще зниження прояву автономізації разом зі зростанням інтернет-захопленості та інтернет-залежності також доводить непродуктивний характер стихійно сформованої медіакультури. Відсутність значущих відмінностей між рівнем критичного та рефлексивного сприйняття та зростанням рівня інтернет-захопленості свідчить про обізнаність підлітків з критеріями ефективної взаємодії з інтернет-середовищем, що може вказувати на соціально бажаний характер наданих відповідей.

Дослідження типів медіакультури підлітків з інтернет-захопленістю дозволило виявити такі характеристики підліткового інтернет-медіасередовища як замкненість, цілеспрямованість, спрощеність, амбівалентність. Встановлено, що культура передачі повідомлень формується під дією таких соціально-психологічних механізмів як відтворення, соціальне підкріплення та віртуальна емпатія.

3. Розроблено програму розвитку медіакультури підлітків з інтернет-захопленістю. Мета якої є дезактивація дії непродуктивних соціально-психологічних механізмів формування медіакультури через активацію механізмів продуктивної дії, шляхом створення рефлексивного середовища досягти основного результату програми.

Перспектива подальших досліджень полягає у подальшому емпіричному вивченні феномену інтернет-захопленості; уточнені дослідницького інструментарію з вивчення проблеми формування мережевої медіакультури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бакка Т. Медіаграмотність та критичне мислення на уроках суспільствознавства: посібник для вчителя. Київ, 2016. 243 с.
2. Баришполець О. Лжеінформація в комунікаційних процесах. *Соціальна психологія*. Спеціальний випуск. Київ, 2007. С. 91–100.
3. Баришполець О.Т. Вплив соціальних настанов телеглядача на його поведінку в медіа-серидовищі. *Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави*: зб. наук. праць. Київ, 2008. Вип. 8. 40–48 с.
4. Белінська О. Дитина і комп'ютер: психологічні реалії віртуального світу. *Психолог*. Київ, 2006. № 46 (238). С. 27–29.
5. Бігун Н.В. Суб'єктивні образи депресії у підлітків як предмет психологічної рефлексії. *Психологія і суспільство*. Тернопіль, 2007. № 3. С. 108–115.
6. Бондаровська В. Психологічні аспекти використання комп'ютера. *Психолог*. Київ, 2005. № 25 (169). С. 5–6.
7. Бурдукало М.М. Автономізація особистості як новоутворення юнацького віку. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. Київ, 2013. Вип. 18. С. 112–119.
8. Буров Ю.О. Технології та інновації в діяльності людини ери інформації. інформація і технології. *Інформаційні технології і засоби навчання*. Одеса, 2016. Т. 49. Вип. 5. С. 16–25.
9. Буряк В.К. Формування у студентів критичного стилю мислення. *Вища школа*. Київ, 2007. № 3. С. 21–30.
10. Бутиріна М. Масмедійні стереотипи у світлі теорії категоризації. *Вісник Київського Національного Університету ім. Т. Шевченка*. Київ, 2018. Вип. 16. С. 18–20.
11. Вітровий М.К. Психологічні особливості спілкування в Інтернеті. *Психолог*. Київ, 2016. № 46 (238). С. 21–26.
12. Вознесенська О.Л. Медіа-активність як фактор становлення особистості

- сучасного студента. *Гене́за буття особистості*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (19-20 грудня 2021 р.). Київ, 2021. Т. II. С. 18–25.
13. Галян І.М. Психодіагностика: навч. посіб., стереотип. Київ, 2011. 464 с.
14. Гребінь Н.В. Зміст маніпуляції як прихованого психологічного впливу. *Проблеми сучасної психології*. Київ, 2013. Вип. 21. С. 80–93.
15. Данилюк І.Р. Основні принципи розвитку медіакультури в сучасних українських школах. *Наукова молодь-2019*: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених (Київ, 4 жовтня 2019 р.). Київ, 2019. С. 49–51.
16. Дворник М.С. Прокрастинація у прогнозуванні особистісного майбутнього: монографія. Кропивницький, 2018. 120 с.
17. Іванків І.І. Моделі розвитку ідентичності підлітка в умовах кіберсоціалізації. *Проблеми сучасної психології*: збірник наукових праць КПНУ ім. І. Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, Кам'янець-Подільський, 2016. Вип. 33. С. 194–205.
18. Іванків І.І. Соціально-психологічні механізми формування ідентичності підлітка. *Міжнародний науковий форум: соціологія, педагогіка, менеджмент*. Київ, 2015. Вип. 9-10. С. 197–206.
19. Камінська О.В. Аналіз емпіричного дослідження інтернет-залежності підлітків та юнаків. *Проблеми сучасної психології*. Київ, 2014. Вип. 24. С. 339–348.
20. Камінська О.В. Психолінгвістика віртуальної комунікації в контексті залежності від віртуальних мереж. *Psycholinguistics*. 2019. 25 (1). С. 147–164.
21. Камінська О.В. Чинники розвитку інтернет-залежності. *Психологічні перспективи*. Запоріжжя, 2015. Вип. 25. С. 65–75.
22. Карцев В. Рефлексія як соціально-культурний механізм формування особистості. *Філософська думка*. Київ, 2018. № 4. С. 135–148.
23. Коломієць О.Г. Медіасоціалізація молоді в сучасному медіа просторі.

- Information technologies in education*. 2018. №4 (37) С. 64–76.
24. Коневещенська О.Е. Розвиток медіакультури і медіаосвіти в умовах сучасного інформаційного суспільства. *Інформаційні технології і засоби навчання*. Одеса, 2016. № 4. Т. 54. С. 32–39.
25. Кравців О. Рефлексивний тренінг. *Психологія і суспільство*. Тернопіль, 2017. № 3. С. 145–149.
26. Лавлінський Р. Механізми формування соціальних стереотипів у суспільстві засобами мас-медіа. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філософія*. Київ, 2010. Вип. 7. С. 164–176.
27. Ламан О.Р. Медіаосвіта як шлях подолання кризи в умовах інформаційної війни. *Психологія переживання кризових подій: міжнародна науково-практична конференція*. Ніжин, 2014. С. 89–92.
28. Ларцев В. Рефлексія як соціально-культурний механізм формування особистості. *Філософська думка*. Київ, 2021. № 4. С. 135–148.
29. Ліщинська О. Модель здорової соціальної взаємодії в інформаційному просторі. *Соціальна психологія*. Київ, 2015. № 6. С. 105–110.
30. Ліщинська О.А. Культурна психічна залежність особистості: передумови, чинники, механізми. Київ, 2008. 266 с.
31. Лучинкіна А.І. Аналіз когнітивно-інструментальної складової Інтернет-соціалізації. *Вісник післядипломної освіти*. Київ, 2020. Вип. 7. С. 312–318.
32. Лучинкіна А.І. Основні методологічні підходи до розгляду процесу соціалізації у віртуальному середовищі. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. Київ, 2011. Вип. 34. Ч. 2. С. 7–13.
33. Максимець С.М. Психологічний вплив комп'ютерних ігор на емоційну сферу старшокласників. *Наука і освіта: науково-практичний журнал Південного наукового центру НАПН України*. Одеса, 2014. № 4-5. С. 42–44.
34. Малик І. Механізми протидії негативним впливам інформаційної пропаганди. *Політичні науки*. Київ, 2015. Т. 1. № 2. С. 47–53.

35. Мерзлякова О. Проблеми профілактики психологічного маніпулювання та контролю свідомості в молодіжному середовищі. *Дайжест школа-парк педагогічних ідей та технологій*. Львів, 2015. № 1/2. С. 82–85.
36. Мироненко Г.В. Час віртуального життя: монографія. Київ, 2015. 134 с.
37. Морзюк М.В. Вплив комп'ютерної та інтернет-захопленості на розвиток рефлексії у підлітків. *Технології психологічного впливу в сучасних умовах: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Черкаси, 2017. С. 64–66.
38. Москаленко В.В. Психологія соціального впливу: навчальний посібник. Київ, 2007. 448 с.
39. Музиченко К.В. Феномен кіберсоціалізації підростаючого покоління. *Міжнародний науковий форум: соціологія, педагогіка, менеджмент*. Львів, 2013. Вип. 14. С. 93–102.
40. Найдьонов М.І. Формування системи рефлексивного управління в організаціях: монографія. Київ, 2008. 484 с.
41. Найдьонова Л.А. Медіапсихологія: основи рефлексивного підходу: підручник для слухачів системи післядипломної педагогічної освіти. Кіровоград, 2015. 244 с.
42. Найдьонова Л.А. Роль медіа-освіти в розвитку інноваційної культури суспільства. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*: зб. ст. Київ, 2017. Вип. 18 (21). С. 192–203.
43. Найдьонова Л.А., Баришпольц О.Т. Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід: навчальний посібник. Київ, 2020. 440 с.
44. Найдьонова Л.А., Дятел Н.Л., Вознесенська О.Л. Медіаграмотність та інформаційна безпека: інформаційний бюлетень. Київ, 2018. 128 с.
45. Невода О.К. Вплив комп'ютерної захопленості на розвиток рефлексивності у підлітків. *Психологічні перспективи*. Луцьк, 2015. №25. С. 217–229.
46. Нога Г. Соціально-виховні аспекти комп'ютерних ігор. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. Київ, 2016. № 1. С. 145–153.
47. Олексюк В. Психологічні особливості Інтернет-залежності в підлітковому

- віці. *Проблеми гуманітарних наук*. Серія: Психологія. Київ, 2015. № 37. С. 210–212.
48. Онкович Г. Медіапедагогіка і медіаосвіта: поширення у світі. *Дивослово*, Київ, 2007. Вип. 43. С. 22–24.
49. Панагушина О.Є. Соціально-педагогічна робота з учнями підліткового віку: навч.-метод. посіб. Херсон, 2016. 143 с.
50. Петрунько О. Соціалізаційний потенціал медіасередовища. *Соціальна психологія*. Київ, 2007. Спеціальний випуск. С. 71–83.
51. Петрунько О.В. Діти і медіа: соціалізація в агресивному медіа середовищі: монографія. Полтава, 2010. 480 с.
52. Плохих В.В. Інформаційні адикції у підлітків та в юнацькому віці. Рекреаційна психологія дитинства: теорія і практика: монографія. Київ, 2017. С. 57–84.
53. Позняк Д.В. Рефлексивні механізми свідомості виборців як суб'єктів політичної взаємодії. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*: зб. ст. Київ, 2018. Вип. 22 (23). С. 171–178.
54. Посохова В. Особливості життєвого планування Інтернет-залежної молоді. *Психологічні перспективи*. Київ, 2014. Вип. 6. С. 150–157.
55. Потятинник Б. Масова журналістська освіта, а чому б ні? *Медіакритика*. Львів, 2019. № 10. С. 7–10.
56. Почепцов Г. Від покемонів до гібридних війн: нові комунікативні технології XXI століття: монографія. Київ, 2017. 260 с.
57. Почепцов Г. Сучасні інформаційні війни: навч. посіб. Київ, 2015. 497 с.
58. Рибіна Ю.О. Розвиток медіа грамотності учнів у процесі створення шкільного медіа. *Інформаційні технології в світі*. Одеса, 2017. 2 (31) С. 109–128.
59. Різуна В.В. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник. Київ, 2012. 352 с.
60. Сівоконь К.В. Інтернет-захопленість як проблема сучасної сім'ї. *Сімейна політика в Україні: проблеми і перспективи розвитку*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ, 2020. С. 169–174.

- 61.Слюсаревський М.М. Соціально-психологічне мислення: сутність і форми вияви. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. Київ, 2014. Вип. 34. С. 5–24.
- 62.Стецюра К.О. Соціально-філософська рефлексія феномену медіакультури та медіаосвіти. *Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка: збірник наукових праць*. Київ, 2019. № 2 (26). С. 138–142.
- 63.Стрільчук О.В. Дослідження проблеми захопленості інтернетом та комп'ютером в середовищі сучасних українських школярів. *Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. Київ–Ніжин, 2015. Том XI. Вип. 15. С. 511–521.
- 64.Стрільчук О.В. Можливості формування медіакультури в підлітків з інтернет-захопленістю. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія Психологічні науки. Херсон, 2018. № 5 Том 2. С. 166–173.
- 65.Стрільчук О.В. Обґрунтування процедури розробки авторського опитувальника «Дослідження соціально-психологічних механізмів формування медіакультури». *Теорія і практика сучасної психології*. Запоріжжя, 2019. № 6. Т.1. С. 158–164.
- 66.Стрільчук О.В. Трансформація інтернету: від патологічного потягу до соціальної необхідності. *Наукові студії із соціальної та політичної психології: зб. статей*. Київ, 2013. Вип. 33(36). С. 215–225.
- 67.Субашкевич І.Р. Медіапсихологічні чинники формування ціннісно-сміслової сфери студентської молоді: *Теорія і практика сучасної психології*. Запоріжжя, 2019. № 6. Т.1. С. 177–184.
- 68.Талер. Р., Санстейн К. Як допомогти людям зробити правильний вибір: монографія. Київ, 2017. 312 с.
- 69.Татенко В. Соціально-психологічні механізми впливу людини на людину. *Соціальна психологія*. Харків, 2013. № 1. С. 60–72.
- 70.Терещук Н.В. Ігрова залежність у підлітковому віці як форма адкитивної

- поведінки. *Практична психологія та соціальна робота*. Тернопіль, 2019. № 1. С. 31–41.
71. Титаренко Т.М. Життєві домагання особистості: монографія. Київ, 2007. 456 с.
72. Тітова Т.Є., Красильна К.О. Особливості ціннісно-сислової саморегуляції підлітків. *Психологія і особистість*. № 1 (11). Київ, 2017. С. 155–163.
73. Турікунський А.В. Якісне дослідження типів інтернет-медіакультури підлітків та соціально-психологічні механізми їх формування. *Теорія і практика сучасної психології*. Запоріжжя, 2019. № 4. Т.1. С.140–147.
74. Федоров А. Медіаосвіта: цикл творчих завдань для школярів. *Відкритий урок*. Київ, 2008. № 4. С. 51–56.
75. Чарушнікова В.М., Гарагуля М.В. Комп'ютерна залежність. Вигадка чи реальна загроза. *Психологічна служба Харківщинини. Соціологічне дослідження*. Харків, 2016. № 2. С. 25–33.
76. Чемерис І. Медіаосвіта за кордоном: теорії медіаосвіти та коротка історія розвитку. *Вища освіта України*. Київ, 2016. № 3. С. 104–108.
77. Череповська Н.І. Візуальна медіакультура: розвиток критичного мислення та творчого сприймання: методичні рекомендації. Київ, 2017. 116 с.
78. Череповська Н.І. Медіапсихологічні принципи і психологічні механізми формування візуальної медіакультури учнів: монографія. Київ, 2014. С. 250–268.
79. Череповська Н.І. Психологічний захист від маніпулятивного впливу реклами. *Соціальна психологія*. Тернопіль, 2017. Спеціальний випуск. С. 101–107.
80. Чуба О. Формування критичного мислення як психолого-педагогічна проблема сучасності. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. Київ, 2013. № 3. С. 202–208.
81. Шишко Н.С. Особливості впливу соціальних інтернет-практик на психологічне благополуччя старшокласників. *Медіаосвіта в умовах інформаційної війни: психологічні та педагогічні аспекти*: матеріали

Всеукраїнської науково-практичної конференції (20-21 червня 2017). Львів, 2017. С. 112–115.

82.Шухевич О.В. Зміна підходів до вивчення медіакультури підлітків в інтернет-середовищі. *Наукова молодь-2017: збірник матеріалів V Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених*. Київ, 2017. С. 75–79.

83.Юр'єва Л.М., Больбот Т.Ю. Скринінгова діагностика комп'ютерної залежності. *Архів психіатрії*. Вінниця, 2005. № 3 (42). С. 12–15.